

Kirke, åpenbaring og sannhet

Pannenberg og Swinburne om tolkning av åpenbaring

Atle Ottesen Søvik

Hvordan bør kirken forstå og tolke sitt åpenbaringsgrunnlag? I denne artikkelen skal jeg først presentere den tyske teologen Wolfhart Pannenbergs svar på dette spørsmålet. Han mener at vi bør rekonstruere innholdet i åpenbaringen som en hypotese som vi så forsøker å teste sannhetsgehalten i. Men finnes det noen grenser for hvor fritt vi kan rekonstruere dette åpenbaringsgrunnlaget og fortsatt kalle det for kristendom? Sagt på en annen måte: Er det noen grenser for hvor fritt en kristen kan forholde seg til bibeltolkning? Jeg argumenterer i denne artikkelen for at Pannenberg er for vag på dette punktet, og at spørsmålet bør besvares. En som svarer mer detaljert på dette enn Pannenberg er den engelske religionsfilosofen Richard Swinburne. Artikkelen diskuterer disse mot hverandre, og ender opp med en konklusjon om hvordan kirken bør forholde seg til åpenbaring og sannhet.

Først presenterer jeg Pannenbergs forståelse av åpenbaringen og en kritikk av denne. Deretter kommer en presentasjon av Swinburnes løsning på Pannenbergs problem, etterfulgt av en kritikk av Swinburne. Til slutt foreslår jeg hvordan problemet kan løses for å unngå både Pannenbergs og Swinburnes problemer.

Pannenbergs åpenbaringsforståelse

Pannenberg er opptatt av at systematisk teologi må ta opp spørsmålet om kristendommens sannhet. Noe er ikke sant fordi det står i Bibelen, men det som står i Bibelen er sant hvis det uttrykker noe som faktisk er tilfelle. Men hvordan kan vi diskutere om kristendommens innhold er sant? Ifølge Pannenberg bør vi bruke koherens (sammenheng) som et kriterium på sannhet.¹

¹ Wolfhart Pannenberg, *Systematische Theologie I* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1988), 31-32, EO: 21-22. ("EO" refererer til den engelske oversettelsen av de aktuelle bøker.)

Pannenberg bygger her på sannhetsteoriene til Lorenz B. Puntel og Nicholas Rescher. Koherens blir hos dem forstått som et begrep med tre aspekter. Det første aspektet er konsistens, som betyr at delene av en teori ikke kan motsi hverandre. Det andre aspektet er sammenknytning og betyr at de ulike delene av en teori må ha flest mulig og tettest mulig forbindelser. Og det tredje aspektet er omfang, som betyr at den teorien som integrerer flest data er mest koherent ("data" er her definert som sannhetskandidat). Selv om konsistens er et enten-eller-spørsmål, så tillater de andre aspektene grader, så derfor kan vi snakke om teorier som mer eller mindre koherente enn andre.²

Pannenberg er altså opptatt av at den systematiske teologien³ skal være så koherent som mulig, for da kan vi argumentere for at den er sann. Ifølge Pannenberg⁴ må Bibelens innhold rekonstrueres som en hypotese vi kan teste. Vi må vurdere den indre sammenhengen i kristen dogmatikk og se om den er konsistent og hvor sterk grad av sammenknytning det er mellom elementene. I tillegg må vi se på den kristne dogmatikkens omfang, og hvordan det passer med annen kunnskap vi har. Det som sies om Gud har implikasjoner for hvordan vi forstår verden, derfor må også denne sammenhengen vurderes når vi diskuterer om kristendommen er sann.⁵

Selv om teorier generelt bør tilstrebe koherens, er det mer som kreves for teorier om Gud. Ifølge Pannenberg er det avgjørende at en teori om Gud er basert på åpenbaring. Mennesker kan bare vite noe om Gud, hvis det er noe Gud selv har åpenbart. Dersom vi forstår Gud som den makten som bestemmer alt, er dette selvinnløsende. Men også om vi ikke forstår Gud slik, ser Pannenberg det som implisitt i all tale om Gud eller guder at slik kunnskap må være basert på åpenbaring. For utsagn som er basert på åpenbaring får en slags autorisasjon av Gud, mens utsagn om Gud som ikke er basert på åpenbaring blir altfor hovmodige.⁶

Dermed er det ikke gitt hva slags åpenbaring Gud gir seg til kjenne ved. Verden kunne ha vært et så åpenbart resultat av Guds makt at ingen mer åpenbaring var nødvendig. Men ifølge

² Se Nicholas Rescher, *The Coherence Theory of Truth, Clarendon Library of Logic and Philosophy* (Oxford: Clarendon Press, 1973), 31-38 og 168-175, samt Lorenz B. Puntel, *Struktur und Sein : Ein Theorierahmen für systematische Philosophie* (Tübingen: Mohr Siebeck, 2006), 548, EO: 410.

³ "Systematisk teologi" her forstått slik Pannenberg bruker uttrykket, nemlig som en sammenhengende fremstilling av kristen lære (Pannenberg, *Systematische Theologie 1*, 28, EO: 18).

⁵ *Ibid.*, 175-184, EO: 159-167.

⁶ *Ibid.*, 207-213, EO: 189-194.

Pannenberg gir naturlig åpenbaring bare grunnleggende kunnskap om Gud, mens spesiell åpenbaring trengs for å kunne si mer om Gud enn dette grunnleggende. ”Spesiell åpenbaring” betyr ikke at det bare er noen spesielle mennesker som har tilgang til det, for Pannenberg tror at Gud har åpenbart seg i historien slik at alle som var til stede ved de aktuelle hendelsene kunne se det. Ei heller tror Pannenberg at Den Hellige Ånd har inspirert bibelteksten slik at den skal tolkes bokstavelig. Spesiell åpenbaring betyr altså Guds handlinger i historien til forskjell fra hva vi kan utlede fra naturen eller fornuften alene.⁷

Så langt har det handlet om åpenbaringsrolle og hvordan innholdet kan testes. Men hvordan forstår Pannenberg selve åpenbaringshendelsen? Pannenberg registrerer at det i Bibelen finnes ulike forståelser av åpenbaringshendelsene. Men noen ganger snakkes det om at Gud en gang skal åpenbare seg tydelig som skaperen for alle mennesker, for eksempel i Jes 40,5. Pannenberg skjelner derfor mellom ulike manifestasjoner av Gud, og den ene selvåpenbaringen av Gud. De ulike manifestasjoner er handlinger av Gud i historien der han gradvis og delvis åpenbares, og disse er deler av den ene selvåpenbaringen der Gud ved historiens slutt er blitt åpenbar for alle mennesker. Slik integrerer Pannenberg de ulike bibeltekstene om åpenbaring i én omfattende åpenbaringsforståelse.⁸

Den avgjørende hendelsen i Guds åpenbaringshistorie er åpenbaringen i Jesus, for i ham er historiens ende foregripet. Det som skal skje til slutt i historien er at Guds makt åpenbares, at de døde står opp, og at de troende blir rettferdiggjort. Men alt dette foregripes i Jesus, og det gjør åpenbaringen i Jesus til en endelig åpenbaring. Pannenberg kan derfor gi ulik vekt til de ulike delene av Bibelen, fordi åpenbaringen i Jesus er definitiv, mens andre hendelser er manifestasjoner som delvis åpenbarer Gud, men som må tolkes i lys av åpenbaringen i Jesus.⁹

For å oppsummere mener Pannenberg at vi må rekonstruere Bibelen slik at vi får en forståelse av hva åpenbaring er, og hva åpenbaringsinnholdet er. Deretter bør vi teste dette innholdet ved hjelp av koherenskriteriet for å finne ut om det er sant. Men hvordan rekonstruerer vi Bibelen, og finnes det noen grenser for hvor fri slik rekonstruksjon kan være? Det er temaet i det følgende.

⁷ Ibid., 207-208, 266, EO: 189-190, 243.

⁸ Ibid., 211-213, 266-267, EO: 193-195, 243-244.

⁹ Ibid., 230-231, 234, 270, EO: 210, 213, 247 og Wolfhart Pannenberg, *Systematische Theologie 2* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1991), 510, EO: 463.

Et problem i Pannenberg's åpenbaringsforståelse

Hva er forholdet mellom teksten som står i Bibelen, og hvordan Pannenberg forstår innholdet i åpenbaringen fra Gud? Hvordan kommer Pannenberg fra det ene til det andre? På dette punktet er Pannenberg ikke klar nok.

I 1973 skrev han en bok om teologi og vitenskapsteori, der han tok opp spørsmålet om hvordan en bør formulere hypoteser om innholdet i kristen tro. Han formulerte da fire negative kriterier for når en slik hypotese ikke er god nok, nemlig når:

- 1) Den er ment som en hypotese om rekkevidden av isrealittisk-kristen tro, men kan ikke vises å være en implikasjon av bibelsk tradisjon (enten i lys av endrede erfaringer eller ikke).
- 2) Den har ingen sammenheng med virkeligheten som et hele som kan støttes av samtidig erfaring.
- 3) Den kan ikke integrere relevant erfaring, eller prøver ikke å integrere den,
- 4) Den er mindre koherent enn konkurrerende eksisterende hypoteser, og overviner ikke disses begrensninger.¹⁰

Det mest relevante punktet her er nummer én, men det er ikke klart hvordan vi kan vise at en hypotese er en implikasjon av bibelsk tradisjon eller ikke. Pannenberg argumenterer stadig for påstander i sin systematiske teologi ved å si at de er implisert i Bibelen.¹¹ Men hva betyr det at noe er «implisitt»? Er det strengt deduktivt utledbart? Er det noe som *faktisk* er forutsatt av en forfatter? Er det noe som *må* forutsettes for at en posisjon skal *være* konsistent? Er det noe som *bør* forutsettes for at en posisjon skal bli *mest mulig* koherent, eller er det noe som *kan* forutsettes eller legges til slik at en posisjon blir *mer* koherent, eller noe annet? Pannenberg definerer ikke begrepet *implikasjon*. Noen ganger bruker han begrepet *systematisk rekonstruksjon*, og sier at den systematiske teologi må systematisk rekonstruere den historiske åpenbaring.¹² Men heller ikke ”systematisk rekonstruksjon” gis noen detaljert definisjon.¹³

¹⁰ Wolfhart Pannenberg, *Wissenschaftstheorie und Theologie* (Frankfurt (am Main),: Suhrkamp, 1973), 348, EO: 345.

¹¹ For eksempel i Pannenberg, *Systematische Theologie 1*, 213, 281, 318, 428, 429, EO: 195, 257, 292, 395, 397.

¹² For eksempel i *Ibid.*, 215, 281, EO: 196, 257.

¹³ Selv om det er rimelig å anta at han er påvirket av sin kollega i München, L.B.Puntel, som gir en svært presis definisjon av systematisk rekonstruksjon (Lorenz Bruno Puntel, *Grundlagen einer Theorie der Wahrheit, Grundlagen der Kommunikation und Kognition* (Berlin: de Gruyter, 1990), 90-98). Systematisk rekonstruksjon

Men når det er uklart hvordan vi går fra bibelteksten til en teori om åpenbaringsinnhold, så reiser det et stort og viktig spørsmål, nemlig: Er det noen grenser for systematisk rekonstruksjon? Hvor langt kan en kristen teolog gå i å avvise deler av Bibelen, eller å tolke dem veldig forskjellig fra den umiddelbare tolkning som tilsier, mens hun argumenterer for at det gir en mer koherent teori? Spørsmålet er aktuelt fordi det finnes en del teologer som argumenterer for at de har den beste kristne forståelsen av Bibelen, mens andre mener at deres posisjon ikke er verdt å regne som kristen i det hele tatt. Problemet er altså at Bibelen skal rekonstrueres så koherent som mulig, og så skal rekonstruksjonen testes med tanke på koherens. Men hva da om noen enten tolker hele Bibelen symbolsk; eller som hovedsakelig fri diktning; eller som hovedsakelig feil – og så sier at deres tolkning er veldig koherent med naturvitenskapen og et naturalistisk verdensbilde? Kan en slik posisjon fremsettes som en seriøs kandidat for hva kristendommen handler om, eller finnes det grenser for rekonstruksjonen? Sagt på en annen måte: Hvor lavt er det akseptabelt å score på den første delen (en koherent rekonstruksjon av Bibelen) i den hensikt å score høyt på den andre delen (konsistens og koherens med vår forståelse av verden¹⁴) – og fortsatt være en seriøs kandidat for å regnes som en kristen posisjon?

Som nevnt finnes det ikke noe klart svar på dette hos Pannenberg. Men andre har svart, og jeg skal nå diskutere Pannenbergs teori mot det beste alternativet jeg kjenner. Richard Swinburne har skrevet en bok om åpenbaring, der spørsmålet ovenfor diskuteres grundig. Nå presenteres først Swinburnes svar, og så en kritikk av dette svaret før jeg avslutter med min egen posisjon.

Swinburnes åpenbaringsforståelse

Swinburne har skrevet en bok om åpenbaring der han i første del innleder med noen generelle betraktninger om setningers mening. Fire poenger er relevante i denne sammenheng.

Swinburne hevder at setningers mening er avhengig av kulturen de brukes i. Videre gjør han et poeng av at vi noen ganger velger å kommunisere effektivt fremfor presist slik at vi kanskje ikke tar alskens forbehold, eller vi sier noe på tilhørers premisser fordi vi fokuserer på det

av en posisjon handler da om å lage en teori som integrerer den forrige posisjonen slik at den blir mest mulig koherent. Dette er i så fall en vid forståelse av implikasjon, mye videre enn at implikasjon er det som er deduktivt utledbart.

¹⁴ For mange er selvsagt "vår forståelse av verden" påvirket av deres forståelse av Bibelen, men den vil i alle fall delvis også være uavhengig av Bibelen, og dermed er det fortsatt aktuelt å spørre om hvor koherent teorien er med de deler av forståelsen av verden som ikke er hovedsakelig formet av Bibelen i første omgang.

budskapet vi vil ha frem. Han fremhever også som et prinsipp at hvis noe høres underlig ut når det tolkes bokstavelig, så bør vi tolke det billedlig. Det siste poenget er at vi må vurdere hvilken sjanger en bibeltekst har når vi vurderer bibeltekstens sannhetsinnhold. Flere historier i GT og NT kan nemlig være ment som ulike type fabler heller enn historiske begivenheter.¹⁵

I andre del av boka beskriver Swinburne fire tester en åpenbaring bør bestå for at det skal være rimelig å tro at det er en åpenbaring fra Gud. Den første testen er at innholdet må være noe vi kunne tenke oss at Gud kunne ha åpenbart. Den andre testen er at åpenbaringsmetode er noe vi kunne forvente fra Gud, og det beste var om det var gjort på en måte som det bare var mulig for Gud å gjøre, for det ville vært som en slags guddommelig signatur på åpenbaringen. Det beste eksemplet ville ha vært at åpenbaringen var ledsaget med et unikt mirakel, siden bare Gud kan gjøre slike – for eksempel en tydelig oppstandelse fra de døde. Den tredje testen er at det må være en kirke som kan tolke den opprinnelige åpenbaringen for andre tider og steder. For hvis setningers mening er avhengig av kulturen de brukes i, og Gud har åpenbart seg på en tid og et sted, trenger mennesker på andre steder og til andre tider å få tolket budskapet riktig. Den fjerde testen er at det som kirken hevder er en riktig tolkning, må være noe Gud kunne tenkes å ville åpenbare.¹⁶

Jeg forstår disse testene som i samsvar med Pannenberg's fokus på at åpenbaringen må testes ved hjelp av koherenskriteriet. Disse fire testene hos Swinburne er altså å forstå som konkretiseringer av viktige punkter å undersøke når vi skal teste åpenbarings troverdighet. I del tre av sin bok vurderer Swinburne kristendommen ut fra de fire testene, og kommer til at kristendommen scorer langt bedre enn noe alternativ.¹⁷

Men hva er Swinburnes svar på uklarheten hos Pannenberg? Hvor lavt kan man score på første del (rekonstruering av åpenbaringen) for å score høyt på andre del (testing av åpenbaringen)? Spørsmålet passer ikke helt til Swinburnes teori fordi han ikke på samme måte som Pannenberg mener at vi må rekonstruere åpenbaringen før testing. Det Swinburne tester, er heller kirkens tolkning av åpenbaringen. Ved å se på hvordan Swinburne forstår tolkning generelt er det mulig å utlede et svar på spørsmålet fra teorien hans, og ved å se på hva Swinburne mener med "kirken". Det er temaet for det følgende.

¹⁵ Richard Swinburne, *Revelation : From Metaphor to Analogy*, 2. utg. (Oxford: Oxford University Press, 2007), del 1.

¹⁶ Ibid., del 2.

¹⁷ Ibid., del 3.

Swinburnes svar på Pannenberg's problem

Swinburne er generelt kritisk til de som hevder at noe er ”implisert” i Bibelen, fordi det ofte er så vagt hva som er ment med ”implisert”.¹⁸ Som et generelt tolkningsprinsipp foreslår han:

... The simplest general account of the thinker's principles which entails almost all the sentences (understood in a literal way) purportedly written or uttered by the thinker is an account of his principles which is most probably true.¹⁹

Den enkleste tolkningen som får med seg nesten alle setningene forstått bokstavelig, er altså mest sannsynlig sann ifølge Swinburne. Når han sier ”er mest sannsynlig sann,” forstår jeg det ikke som at han sier at en slik tolkning gir en sann beskrivelse av verden, men heller at en slik tolkning gir den mest riktige tolkningen av hva forfatteren ville si. Når det gjelder de setningene som ikke passer inn i en slik bokstavelig tolkning, må de ifølge Swinburne tolkes billedlig eller forstås som unøyaktigheter av den som skrev ned teksten.²⁰

Som nevnt mener Swinburne at vi også må ta hensyn til sjanger når vi skal vurdere sannheten i en tekst, og han ser på flere tekster i Bibelen som allegorier, typologier eller moralske, metafysiske og historiske fabler som ikke skal forstås bokstavelig.²¹ Men han mener at evangeliene skal forstås som beskrivelser av historiske hendelser, og det samme gjør Pannenberg.²² Evangeliene bør altså først og fremst leses bokstavelig, med rom for noe billedlig tolkning og rom for noen unøyaktigheter ifølge Swinburne. Og trolig er dette ganske likt det Pannenberg også ser for seg når han snakker om systematisk rekonstruksjon av Bibelen eller det som Bibelen impliserer. Men hva mener da Swinburne er minimumskravet for en tolkning av Bibelen? Hvor mye kan tolkes billedlig eller hevdes å være feil – og hvordan vet han at evangeliene skal tolkes først og fremst bokstavelig?

Swinburne mener at Gud ikke bare åpenbarte seg definitivt i Jesus, men at han også grunnla en kirke som skulle sørge for at åpenbaringen ble riktig tolket for de kommende

¹⁸ Ibid., 199-200.

¹⁹ Ibid., 193.

²⁰ Ibid. Swinburne sier at han har utelukket alternativet at tenkeren selv er selvmotsigende, siden konteksten er tolkning av åpenbaring, og åpenbaring fra Gud ikke kan være selvmotsigende.

²¹ Ibid., kap 4 og 10.

²² Pannenberg, *Systematische Theologie I*, 253-254, EO: 230-231.

generasjonene. Jesus valgte tolv disipler som et symbol på Israels tolv stammer for at de skulle være det nye Israel, altså kirken. Peter var leder for disse, og Jesus ga dem autoritet ved å si at det de binder eller løser på jorden, skal være bundet eller løst i himmelen. Han sa også at han skulle være med dem alle dager, og at Ånden skulle lære dem mer etter hvert. Dette tolker Swinburne som grunnleggelsen av en kirke.²³

Det er altså kirken Swinburne lener seg til når det gjelder den rette tolkningen av Bibelen, og at evangeliene først og fremst skal leses som historiefortelling. Men hva er kirken? For det finnes jo mange kirkesamfunn med ulike tolkninger av Bibelen, og noen kaller seg kristne kirker uten å være anerkjent av noen andre kirkesamfunn. Er det en av dagens kirker som er den samme kirke som den Jesus en gang grunnla, og i så fall hvilken?

Swinburne drøfter dette spørsmålet grundig, og er særlig opptatt av to kriterier for at vi skal kunne si at en kirke fortsatt er den samme, nemlig sammenheng og kontinuitet med henblikk på mål og organisasjon. Sammenheng har å gjøre med at det som kjennetegner kirken må være det samme som kjennetegner den originale kirken. Kontinuitet har å gjøre med at det må være en kirke hele tiden, og at alle endringer underveis må være begrensede og gradvise.²⁴

Swinburnes oppfatning er at den katolske og den ortodokse kirken scorer høyt på begge testene, mens de protestantiske kirkene må legge ekstra vekt på sammenhengskriteriet for å kunne argumentere for at den er den samme kirken som Jesus grunnla. Og det er selvsagt det for eksempel den lutherske kirke gjør ved å snakke om ”reformasjonen” (istedenfor ”det protestantiske opprøret”), som skal understreke både kontinuitet med den opprinnelige kirken og en reformasjon tilbake til det originale innholdet. Men Swinburne konkluderer ikke med å si at det er ett kirkesamfunn som er den sanne kristne kirke. Han nøyer seg heller med å si at de viktigste kirkene har felles hoveddoktriner, som treenighetslæren, inkarnasjonslæren og forsoningslæren.²⁵

Ut fra dette kan vi nå utlede et svar på hva Swinburne mener er minimumskravet til en kristen forståelse av åpenbaringsens innhold. De doktrinene som de viktigste kirkene har felles må

²³ Swinburne, *Revelation*, 151-154, jf Matt 18,18; Matt 28,20; og Joh 14-16.

²⁴ *Ibid.*, 173-218

²⁵ *Ibid.*, 206-214. Det er selvsagt variasjoner mellom kirkesamfunnene når det gjelder detaljene i disse doktrinene. Selv om ikke Swinburne sier hvilken kirke han mener er den sanne kirke, så får vi et hint om hans mening fra det faktum at han konverterte til den ortodokse kirke for noen år siden.

være riktige, for hvis ikke finnes det ingen sann kirke som har forvaltet åpenbaringen. En rekonstruksjon av kristendommen kan altså ikke ekskludere de mest sentrale doktrinene slik de tradisjonelt er blitt forstått, ifølge Swinburne. Dersom vi kan vise at disse doktrinene er feil, så er kristendommen usann. Men Swinburne tror ikke at disse doktrinene kan vises å være feilaktige.²⁶

Kritikk av Swinburnes posisjon og eget forslag til løsning

Swinburne legger altså mer vekt enn Pannenberg på kirkens rolle for å etablere et minimumskrav til hva som kan regnes som kristen åpenbaring. Men Swinburne er ikke helt klar når det gjelder hvem som er den sanne kristne kirke, så han nøyer seg med å etablere et minimum i det de viktigste kirker har felles. Men også i dette minimum er det mange forskjeller om vi går inn på detaljnivå. Og er det ikke tenkelig at de menneskene som representerer kirken, kan ha gjort noen feil, også tidlig og i sentrale spørsmål? Protestanter som Pannenberg er mer åpne for at syndige mennesker kan ha gjort feil slik at noen kirkesamfunn kan ligge nær den opprinnelige kirken i innhold. Noen kan ligge nært, for så å skli bort, men vende tilbake - mens atter andre kan forlate sitt grunnlag for godt.

Et annet argument mot Swinburne er at når han legger så mye vekt på kontinuitet i innhold, så diskuterer han ikke muligheten for at Gud kanskje ønsker en ganske radikal nytolkning i en ny og annerledes tid. Men dette er en mulighet som tilsier at det ikke er sikkert det skal legges så mye vekt på kirkens tradisjonelle lære som det Swinburne gjør. Jeg kan altså ikke se at det er gode nok grunner til å tillegge kirken så stor vekt som Swinburne gjør, særlig ikke når "sann kirkelig lære" blir en så vag størrelse som den blir hos ham.

Hva er da et bedre alternativ? Felles for både Pannenberg og Swinburne er at begge mener at Gud gir oss en avgjørende, definitiv åpenbaring gjennom Jesus. At en åpenbaring er avgjørende eller definitiv betyr at den er endelig²⁷ sammenlignet med andre åpenbaringer. Begge har Guds åpenbaring gjennom Jesus som grunnlag for hva de ellers sier, og det er denne åpenbaringen de ønsker å teste. En tolkning av Bibelen må altså ikke bare være mest mulig koherent slik at den med rimelighet kan hevdes som sann. Den må også sannsynliggjøre at Gud har åpenbart seg definitivt gjennom Jesus slik at den med rimelighet kan kalles for

²⁶ Ibid., 288

²⁷ "Endelig" ikke til forskjell fra "uendelig", men til forskjell fra "foreløpig" eller "bare delvis".

kristen. For hvis bibeltolkningen bare er veldig koherent, men ikke sannsynliggjør at Gud har åpenbart seg definitivt gjennom Jesus, så sparkes den bort sitt nødvendige åpenbaringsfundament, jf. hvordan Pannenberg ovenfor argumenterte for nødvendigheten av å bygge på åpenbaring.

Hvordan kan vi så sannsynliggjøre at Gud definitivt har åpenbart seg gjennom Jesus? Det kan bare gjøres i diskusjon med alternative teorier som hevder at Gud ikke har åpenbart seg definitivt gjennom Jesus. En kristen, systematisk teologi må dermed både ha åpenbaringen gjennom Jesus som nødvendig forutsetning, og samtidig argumentere for at den er mer koherent enn alternative teorier. Målet er å sannsynliggjøre mest mulig åpenbaringen gjennom Jesus samtidig som teorien generelt er mest mulig koherent. Minimumskravet er at en definitiv åpenbaring gjennom Jesus er sannsynliggjort i det hele tatt, og dette kan bare vurderes ut fra en sammenligning med alternative teorier siden sannsynlighet her har å gjøre med koherens relativt til alternative teorier.

Dermed har jeg ikke gitt en helt presis definisjon av minimumskravet, men det er klart at dersom det finnes teorier som åpenbart er mer koherent enn alle teoriene som forutsetter åpenbaring gjennom Jesus, bør vi avvise kristendommen som usann. Min oppfatning er at det ikke finnes noen teorier som *åpenbart* knuser kristendommens troverdighet, samtidig som det finnes alternative teorier som gir grunner til å trekke kristentroen i tvil. Utfordringen er derfor å finne ut hvilket utkast til kristen systematisk teologi som er mest troverdig, og hvilke versjoner av kristen systematisk teologi som ikke holder mål. Mest troverdige er de som er mest koherente og samtidig mest sannsynliggjør en definitiv åpenbaring gjennom Jesus. Inadekvate er de som enten ikke sannsynliggjør en definitiv åpenbaring gjennom Jesus; eller er inkonsistente; eller er klart mindre koherente enn alternative teorier. Å argumentere for sine egne teologiske oppfatninger på denne måten er en stor og vanskelig jobb, siden det innebærer diskusjon med mange alternativer. Samtidig er både Pannenberg og Swinburne motiverende eksempler på at det er fullt mulig å presentere en god sak.